

Populația - elementul definitoriu al identității colectivităților teritoriale locale

Cornea, Sergiu

Veröffentlichungsversion / Published Version
Sammelwerksbeitrag / collection article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Cornea, S. (2018). Populația - elementul definitoriu al identității colectivităților teritoriale locale. In C. Preutu, & G. Enache (Eds.), *Identități etno-confesionale și reprezentări ale celuilalt în spațiul est-european: între stereotip și voia de a cunoaște* (pp. 356-371). Iași: Editura Universității "Al. I. Cuza". <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-65220-8>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY Lizenz (Namensnennung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY Licence (Attribution). For more Information see:
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Cristina Preutu • George Enache

(coordonatori)

IDENTITĂȚI ETNO-CONFESIONALE
ȘI REPREZENTĂRI
ALE CELUILALT ÎN SPAȚIUL EST-EUROPEAN:
între stereotip și voința de a cunoaște

Prefață de Gheorghe Cliveti

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”, IAȘI
2018

CUPRINS

Prefață (Gheorghe Cliveti)	9
---	---

Argument	13
-----------------------	----

PROBLEMA IDENTITĂȚII – ÎNTRE ȘTIINȚĂ, IMAGINAR ȘI IMAGINAȚIE

ALEXANDRU-FLORIN PLATON

<i>Identitățile etno-confesionale: reflecții asupra unui concept fluid</i>	17
--	----

ION EREMIA

<i>Construcții identitare în spațiul est-carpatic: istorie și contemporaneitate</i>	28
---	----

RELIGIA ȘI ECUAȚIA „IDENTITATE-ALTERITATE”

SILVIU LUPAȘCU

<i>Aspecte istorice și religioase cu privire la bogomilismul sud-dunărean</i>	47
---	----

IGOR SAVA

<i>Practicile sociale românești de structură ortodoxă ca expresie a recunoașterii identitare. Reflecții pe baza mărturiilor călătorilor străini (secolele XVI-XVIII)</i>	59
--	----

DINU BĂLAN

<i>Un mediator între confesiuni: Marius Theodorian-Carada în Jurnalul arhiepiscopului Raymund Netzhammer</i>	83
--	----

FLORIAN BICHIR

<i>Crearea Bisericii Ortodoxe de Stil Vechi din România. Biografii și destine</i>	103
---	-----

POLITICI RELIGIOASE ÎN EUROPA DE EST ÎN SECOLELE XIX-XX

ION GUMENÎ

<i>Minorități etno-religioase din Basarabia și politica confesională a Imperiului Rus. De la protecție la violență</i>	119
--	-----

O.E. LYSENKO

<i>Ethnoconfessional policy of the Soviet totalitarian regime in Ukraine between 1920 and the mid-40's</i>	136
--	-----

MYKHAILUTSA MYKOLA

<i>Authorities, church and “others” in Ukraine today and in the past (Romanian and Soviet parallels)</i>	148
--	-----

GEORGE ENACHE

<i>Preoți din sudul Basarabiei în perioada celui de-al Doilea Război Mondial: între Dumnezeu și puterea statului, între local și național</i>	161
---	-----

DORIN-DEMOSTENE IANCU

<i>Percepții asupra activității patriarhului Justinian Marina în primii ani de păstorire</i>	195
--	-----

DISCURS ȘI POLITICI IDENTITARE ÎNAINTE ȘI DUPĂ ÎNCHEIEREA „MARELUI RĂZBOI”

ENACHE TUȘA

*Alteritatea și contextul integrării comunităților etnice dobrogene în „Corpul social românesc”(1900-1940).....*207

OLEKSANDR TRYGUB, LIUDMYLA VOVCHUK

*Romanian “Return” of Bessarabia in 1918: Ukrainian View (based on the information from the newspaper “Nova Rada”).....*227

TARAS VINTSKOVSKYI

*The image of “the Other” in revolutionary Odessa of 1917-1920.....*235

LUCIAN LEUȘTEAN

*Partide politice și gazete maghiare în primii ani ai României interbelice.....*244

CRISTIAN SANDACHE

*Transilvania „noastră” – Transilvania “lor”. Reprezentări româno-maghiare ale unei regiuni multiculturale.....*252

LIUDMILA CHICIUC

*Românism, naționalism și educație națională în activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940).....*262

POLITICI IDENTITARE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ ȘI ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ

VALENTINA URSU

*Atitudinea intelectualității artistice din RSS Moldovenească față de politica culturală a statului sovietic.....*279

LILIANA ROTARU

*Leme și dileme ale construcției școlii superioare din RSS Moldovenească.....*292

CRISTINA PREUTU

*Imaginea națiunii române în perioada lui Nicolae Ceaușescu. Problema Basarabiei la mijlocul anilor '60.....*307

SILVIU B. MOLDOVAN

*Identitate și ideologie. Aspecte din România postbelică.....*321

OCTAVIAN ȚÎCU

*Românii/moldovenii dintre Krasnoiarsk și Irkutsk: o altă față a deportărilor.....*329

DINAMICI CONTEMPORANE ALE CONSTRUCȚIEI IDENTITARE

ANATOL PETRENCU

*Imaginea „celuilalt” în propaganda de astăzi a Federației Ruse.....*351

SERGIU CORNEA

*Populația – elementul definitoriu al identității colectivităților teritoriale locale.....*356

ILIE GÂRNET

*The concept of national identity reflected in the Moldovan law: theory and practice.....*372

VALENTINA CORNEA	
<i>Perpetuarea identității sau cum e să fii român în Lituania</i>	379
V`YACHESLAV KUSHNIR	
<i>To the question of the classification of local population migrations in the south of Ukraine</i>	387
Prezentarea autorilor	393

Populația – elementul definitoriu al identității
colectivităților teritoriale locale

*The population – the defining element of the
local territorial collectivities' identity*

Abstract: *The recognition of the local collectivities and the essential role of democratic society require the clear definition of the term "local collectivity", which would allow the avoiding of ambiguities in its usage.*

The defining element of the local territorial collectivities is the population, which includes all inhabitants permanently living in the territorial perimeter of the local collectivity.

There are identified criteria that allow the establishment of the individuals' belonging to a specific local collectivity. This is very important because the individual's ability to be part of a particular local collectivity gives him the opportunity to take part in local self-government.

I insisted on the recognition of the local population as a subject of the local autonomy, and not of the local public authorities elected by the population who are representatives of the local territorial collectivities, while also examining the causes of the population's non-participation in local public life.

Keywords: *population, depopulation, migration, population aging, public participation.*

Dimensiunile semantice ale noțiunii de populație

Colectivităților locale, potrivit prevederilor *Cartei europene a autonomiei locale*, le este consacrat dreptul și capacitatea efectivă de a rezolva și de a gira în cadrul legii, sub propria lor răspundere și în favoarea populației lor, o parte importantă din treburile publice. În acest sens, democrația presupune existența colectivităților locale cu organe decizionale proprii, constituite democratic și care beneficiază de o largă autonomie în ceea ce privește competențele, modalitățile de a le exercita și mijloacele necesare pentru îndeplinirea misiunii lor.

Recunoașterea rolului colectivităților locale de fundament esențial al societății democratice necesită definirea clară a noțiunii de „colectivitate locală”, fapt care ar permite evitarea ambiguităților la utilizarea acesteia. Analizând diversele abordări privind caracteristicile colectivității locale am stabilit că elementele definitorii ale identității unei colectivități locale sunt următoarele: a) numele, b) teritoriul, c) populația, d) autoritatea publică a autorităților eligibile, e) statutul și f) însemnele distinctive ale colectivităților locale. Aceste elemente fac să se deosebească o colectivitate locală de alte colectivități similare.

Populația este unul din elementele definitorii ale colectivității locale și reprezintă totalitatea locuitorilor care locuiesc permanent în perimetrul său teritorial. Existența populației la nivel local este determinată de următoarele elemente esențiale: a) așezarea unui grup de familii în perimetrul unui anumit terito-

riu; b) existența unui grad înalt de integrare a locuitorilor; c) conștientizarea de către locuitori a apartenenței la colectivitatea respectivă.

Populația se poate manifesta în multiple planuri: a) bio-social (volumul și densitatea populației, structura pe sexe și vârste, mișcarea naturală a populației); b) economic (persoanele active în plan socioprofesional, gruparea persoanelor active pe categorii de activități economice și profesionale); c) biologic (stare de sănătate etc.); d) psihologic (structuri psihice, intelectuale, mentalități psihosociale dominante, tipologie psihologică). Influența populației asupra existenței și dezvoltării durabile a colectivității locale depinde de: a) numărul și densitatea populației, b) ponderea populației active cu calificare înaltă, c) relațiile de grup și solidaritate stabilite între locuitori.

În procesul conviețuirii, între locuitori apar diverse relații care contribuie la consolidarea coeziunii lor. Multitudinea acestor relații sociale ce apar în cadrul colectivităților locale, convențional, pot fi divizate în:

a) Relații profesionale – reprezintă relațiile care apar ca urmare a exercitării competențelor profesionale.

b) Relații economice – au loc în sfera producției, proprietății și a consumului.

c) Relații legale – reprezintă relațiile stabilite în baza normelor legislative.

d) Relații morale – au la bază diversitatea riturilor, tradițiilor, obiceiurilor și alte forme ale organizării conviețuirii etno-culturale a indivizilor.

e) Relații religioase – reflectă interacțiunea dintre locuitori în baza concepțiilor religioase.

f) Relații politice – apar în rezultatul acțiunii relațiilor de putere la nivel local.

g) Relații estetice – apar în baza simpatiei emoționale dintre oameni.

h) Relații interpersonale – pot fi privite din două perspective: relațiile generale dintre oameni și relații între membrii anumitor grupuri sau comunități¹.

Populația colectivității locale constituie o comunitate locală pentru care este caracteristică unitatea teritorială, a condițiilor de viață și interesele comune în soluționarea unui spectru larg de probleme vitale. Comunitatea locală se caracterizează prin solidaritate, încredere reciprocă și delimitarea de alte comunități similare. Aceste proprietăți ale comunității locale se formează datorită traiului în comun și asemănării problemelor cotidiene, a stilului de viață, sistemului de valori, contactelor personale permanente. Activitățile comune în aceste condiții au ca urmare stabilirea unor relații sociale durabile. Cu cât ele sunt mai polyvalente și mai diversificate, cu atât este mai durabilă dezvoltarea comunității.

Un aspect important al problemei examinate constă în identificarea criteriilor ce permit stabilirea apartenenței indivizilor la o anumită colectivitate locală. Lucrul acesta este foarte important deoarece calitatea individului de a face parte

¹ Vadim Pistrinciuc, *Relații și conflicte în comunitate*, în V. Postu, V. Koroli (coord.), *Dezvoltarea comunitară: istorii de succes*, Chișinău, Contact, 2005, p. 208-209.

dintr-o anumită colectivitate locală îi oferă posibilitatea de a participa la autoadministrarea locală.

Apartenența persoanei la o anumită colectivitate locală este determinată de următoarele criterii: a) locul de trai în limitele teritoriale respective; b) posedarea de terenuri sau imobile; c) practicarea activității de antreprenariat. Astfel, una și aceeași persoană poate fi concomitent membru al mai multor colectivități locale. În context, menționez că același lucru se referă și la persoanele juridice. Evident, apartenența persoanei la o colectivitate locală impune beneficierea de anumite drepturi și îndeplinirea unor obligații. Obligațiile ar consta în respectarea deciziilor luate de autoritățile publice locale, în limita competențelor atribuite, plata impozitelor locale ș.a. Principalele drepturi ar fi dreptul de a alege și de a fi ales în organele electiv locale și dreptul de a participa la referendumul local.

În condițiile Republicii Moldova, consider că apartenența indivizilor la o anumită colectivitate locală și capacitatea lor de a participa la autoadministrarea locală poate fi stabilită în baza următoarelor criterii: a) persoanele care plătesc impozite în limitele teritoriale respective, b) persoanele care au proprietăți imobiliare, cei care locuiesc în perimetrul teritorial al colectivității teritoriale respective.

Populația – subiect al puterii locale

Populația locală este subiectul-cheie al sistemului de autoadministrare, emanând puterea publică, prin diverse forme de autoorganizare, alegeri și referendumuri locale, adunări generale ale locuitorilor, realizându-și astfel dreptul său constituțional la administrare². Populația exprimă atât voința individuală a indivizilor, cât și voința sa colectivă. Astfel, despre puterea locală putem vorbi doar atunci când subiectul puterii este populația locală, care decide asupra problemelor importante ale vieții locale, creează nemijlocit autoritățile puterii locale cărora le delegă soluționarea problemelor vitale pentru colectivitate și controlează activitatea lor.

Analizând textul *Legii nr. 436-XVI din 28.12.2006* am constatat că titlul art. 5 (subiecții autonomiei locale) nu corespunde conținutului³. Potrivit articolului menționat subiecți ai autonomiei locale, „prin care se realizează autonomia locală”, sunt autoritățile administrației publice deliberative și executive de ambele nivele. E lesne de remarcat faptul că respectivul articolul se referă nu la subiecții autonomiei, ci la autoritățile deliberative și executive ale colectivităților locale. Apare o confuzie: se creează impresia că subiecții autonomiei locale sunt autoritățile locale, ori ele sunt reprezentanții acestor colectivități, alese în vederea soluționării problemelor colectivităților locale.

² Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 1 din 12.08.199, art. 39.

³ Legea privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006, publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 32-35/116 din 09.03.2007.

Este foarte important în această ordine de idei de făcut o delimitare conceptuală clară între colectivitatea locală și reprezentanții acestei colectivități, adică acei care îi reprezintă și care iau decizii în numele lor.

Populația locală poate fi, în mod real, subiect al puterii atunci când acest lucru este fixat în textul constituțional și este dezvoltat în legislația națională. Doar elaborarea cadrului juridic nu este suficientă, ar trebui să existe și un mecanism de realizare a acestor prevederi de către populație. Sfera competenței autorităților puterii locale este stabilită de puterea statală, dar enumerarea lor completă și concretizată pentru fiecare colectivitate locală trebuie să fie stabilită de către populația locală în statutul colectivității locale respective cu luarea în considerare a posibilităților de a fi realizate (financiare, organizaționale, umane). Cred că populația colectivității locale în calitatea sa de subiect colectiv al puterii publice locale ar trebui să aibă un rol important în stabilirea limitelor de acțiune ale autorităților puterii locale. Și limitele teritoriale ale colectivității locale concrete ar trebui să fie stabilite de către populație, având în vedere atât factorii de ordin subiectiv (doleanțele, inițiativa populației de a-și realiza dreptul la autoadministrare în anumite limite teritoriale), cât și a celor de ordin obiectiv (existența resurselor materiale, financiare și, nu în ultimul rând, a celor umane).

Puterea locală se va afirma și va funcționa pe deplin doar în cazul când autoritățile puterii publice – atât centrale, cât și locale – vor recunoaște calitatea de subiect al autonomiei locale populației colectivităților teritoriale locale și, tocmai din acest punct de vedere, trebuie implicată în procesul decizional local în scopul soluționării problemelor colectivității locale respective. Implicarea populației în rezolvarea problemelor ce țin de bunăstarea ei este fundamentul componentei social-politice a autonomiei locale și o condiție necesară pentru dezvoltarea ei.

Acceptarea recunoașterii drept subiect al autonomiei locale nu a populației locale, ci a autorităților publice locale alese de populație se datorează tradițiilor și mentalității clasei politice moldovenești care nu se poate debarasa de „moștenirea” de sorginte sovietică. Tradiția sovietică și-a lăsat amprenta și asupra socializării politice a populației, fapt ce explică neimplicarea populației în rezolvarea problemelor de interes local. Neimplicarea populației este un indicator al dezvoltării insuficiente a autonomiei locale.

Participarea publică la nivel local: factorii de influență. În pofida axiomei că în colectivitățile locale mici gradul de implicare a cetățenilor la viața publică este mai înalt, în Republica Moldova atestăm o altă situație – neparticiparea și dezinteresul populației față de treburile publice locale și față de activitatea autorităților publice locale pe care le aleg și care o reprezintă.

Există mai multe explicații ale fenomenului neimplicării cetățenilor în rezolvarea problemelor locale și în procesul decizional local. În urma cercetărilor efectuate am stabilit următoarele cauze ale neparticipării populației la procesul de administrare a treburilor publice la nivel local:

- Relațiile dintre populație și puterea publică locală sunt, în mare măsură, deteriorate. Populația nu are încredere în puterea locală, iar autoritățile publice locale tratează populația, în cel mai bun caz, doar ca electorat, iar în cel mai rău, ca pe un contingent generator de probleme și incomodități.

- Puterea publică locală nu dispune de suficiente resurse și mijloace pentru a oferi locuitorilor servicii publice de calitate.

- Pauperizarea generalizată, șomajul, migrația, depopularea, îmbătrânirea au avut ca efect diminuarea drastică a prezenței populației active în viața publică locală, mai ales în mediul rural.

- Populația locală nu este informată suficient referitor la modalitățile și posibilitățile de participare la procesul decizional local; oamenii nu au certitudinea că pot schimba lucrurile, nu-și pun mari speranțe în faptul că ar putea influența procesul decizional local.

A. Neîncrederea populației față de puterea locală. În cadrul sondajului Barometrul Opiniei Publice (BOP) din octombrie 2016, 56% din respondenți regretă destrămarea URSS, iar la întrebarea „Ați dori sau nu reconstituirea URSS și a sistemului socialist?”, 47,5% au răspuns afirmativ⁴. În condițiile în care aproape jumătate din populație își dorește reconstruirea unui sistem dispărut și pentru reconstruirea căruia nu există premise, este foarte îndoielnică edificarea unui sistem de organizare a puterii locale care se bazează pe activismul social al populației, mai ales având în vedere că 89,7% din respondenții sondajului BOP din aprilie 2016 considerau că Republica Moldova nu este guvernată de voința poporului⁵. În acest context, mai menționez și faptul că în Republica Moldova peste 70% din populația în vârstă de 55 ani și mai mult nu are oportunități de a participa la viața economică și socială și, respectiv, nu valorifică oportunitatea pentru o îmbătrânire activă și sănătoasă și doar una din zece persoane în vârstă se implică în viața socială⁶. Urmare a celor relatate mai sus, consider că în procesul de elaborare a politicilor publice locale cercetătorii, dar și decidenții politici trebuie să răspundă, mai întâi de toate, la o întrebare foarte importantă: este pregătită și își dorește populația Republicii Moldova asumarea responsabilității pentru autoadministrarea treburilor publice în sensul prevăzut de *Carta europeană a autonomiei locale*?

După gradul de încredere al populației, potrivit sondajului sociologic BOP, autoritățile locale (primăria), chiar dacă se mențin pe poziția a doua (după

⁴ Barometrul Opiniei Publice, octombrie 2016; http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_10.2016.pdf (accesat la 21.10.2016).

⁵ Barometrul Opiniei Publice, aprilie 2016; http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2016_prima_parte_finale-r.pdf (accesat la 21.10.2016).

⁶ Mariana Buciuceanu-Vrabie, *Indicele de îmbătrânire activă în Republica Moldova (martie-aprilie, 2016)*, http://ccd.ucoz.com/_ld/0/43_Policy_Paper_II.pdf (accesat la 01.10.2016).

Biserică), sunt în scădere. Datele sondajului care ilustrează acest fenomen, din noiembrie 2003 până în aprilie 2017, sunt prezentate în următorul tabel.

Tabelul 1. Încrederea populației față de autoritățile locale (primărie) potrivit BOP (2003-2017)

<i>Perioada</i>	<i>%</i>	<i>Perioada</i>	<i>%</i>	<i>Perioada</i>	<i>%</i>
nov., 2003	52	oct., 2008	50	apr., 2013	43
mai, 2004	47	mar., 2009	47	nov., 2013	47
nov., 2004	54	iul., 2009	44	apr., 2014	54
feb., 2005	55	nov., 2009	56	nov., 2014	55
dec., 2005	43	mai, 2010	51	mar., 2015	43
apr., 2006	42	nov., 2010	48	nov., 2015	52
nov., 2006	50	mai, 2011	47	apr., 2016	47
mai, 2007	47	nov., 2011	51	oct., 2016	38
nov., 2007	50	mai, 2012	58	apr., 2017	42
apr., 2008	44	nov., 2012	47		

Sursa: http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_10.2016_anexe.pdf (accesat la 21.10.2016). BOP, aprilie 2017. <http://ipp.md/old/lib.php?l=ro&idc=156&year=2017> (accesat: 11.08.2017).

Și nivelul scăzut al participării populației la alegerile locale, comparativ cu cele parlamentare, poate fi considerat un indicator sigur al importanței acordate de locuitori scrutinelor respective. Rata participării la alegeri este o dovadă a atitudinii cetățeanului față de cele două nivele ale puterii publice: centrală și locală.

În Republica Moldova, după cum se vede din datele privind activismul electoral prezentate în Tabelul 2, prezența la urne e mai mare la alegerile parlamentare. Rata medie de participare la alegerile parlamentare este de 64,5 % (71,98% până la alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2015), iar la cele locale este de 58,6%. Acest fapt confirmă neîncrederea populației față de puterea locală. În acest context menționez că în statele democratice contemporane, de regulă, participarea la alegerile locale este mai mare decât la cele naționale.

Tabelul 2. Rata participării la alegerile parlamentare și locale

	Scrutin	Rata de participare (%)
I	Alegerile parlamentare anticipate din 27 februarie 1994	79,31
II	Alegerile locale din 16 aprilie 1995	60,02
III	Alegerile parlamentare din 22 martie 1998	69,12
IV	Alegerile locale generale din 23 mai 1999	61,28
V	Alegerile parlamentare anticipate din 25 februarie 2001	67,52
VI	Alegerile locale generale din 25 mai 2003	58,58
VII	Alegerile parlamentare din 6 martie 2005	64,84
VIII	Alegerile locale generale din 3 iunie 2007	52,25
IX	Alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009	57,54
X	Alegerile parlamentare din 29 iulie 2009	58,50

	Scrutin	Rata de participare (%)
XI	Alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010	63,37
XII	Alegerile locale generale din 5 iunie 2011	54,59
XIII	Alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014	55,60
XIV	Alegerile locale generale din 14 iunie 2015	49,02

Sursa: <http://www.cec.md>, <http://www.e-democracy.md> (accesate la 12.06.2016)

În sondajele BOP organizate în perioada 2002-2011 a fost măsurată percepția populației locale privind influența pe care o are asupra procesului decizional local și, după cum se poate lesne observa din datele prezentate în Tabelul 3, un procent relativ mic al respondenților a exprimat convingerea că pot influența hotărârile importante (într-o măsură mare și foarte mare) care se iau la nivelul localității lor.

Tabelul 3. Percepția populației privind influențarea procesului decizional local (în %)

2002	aprilie	9	2007	mai	23
	noiembrie	13		noiembrie	18
2003	mai	11	2008	aprilie	15
	noiembrie	17		octombrie	16
2004	mai	9	2009	martie	19
	noiembrie	25		noiembrie	27
2005	februarie	-	2010	mai	28
	decembrie	16		noiembrie	16
2006	aprilie	-	2011	mai	23
	noiembrie	23		noiembrie	-

Sursa: <http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156> (accesat la 24.10.2016).

Și la întrebarea „Cum credeți dvs., Republica Moldova este guvernată de voința poporului?”, numărul celor care au răspuns afirmativ (în perioada 2010-2017), după cum se vede din următorul tabel, este în scădere, cu excepția anului 2017.

Tabelul 4. Percepția populației privind influența sa asupra procesului de guvernare (%)

2010	mai	18,6	2014	aprilie	14
	noiembrie	19,2		noiembrie	17
2011	mai	22	2015	aprilie	11,4
	noiembrie	12,2		noiembrie	4
2012	mai	15	2016	aprilie	6,6
	noiembrie	19,2		octombrie	6,1
2013	aprilie	12	2017	aprilie	27
	noiembrie	13,3			

Sursa: <http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156> (accesat la 24.10.2016)

P. Negulescu, la începutul sec. XX, referindu-se la dezinteresul populației de a participa la viața publică locală, menționa următoarele:

Se observă la noi puțină viață ce au comunele și județele, dezinteresarea tuturor oamenilor mai de seamă de a se ocupa de asemenea interese, consiliile noastre județene și comunale fiind compuse în marea majoritate a cazurilor din oameni de a treia sau a patra mână. Cauza acestei nepăsări a elementelor celor mai inteligente, mai culte și mai pline de energie pentru asemenea chestiuni, provine din lipsa de importanță a unei atare ocupațiuni. S-ar putea remedia dându-se avantaje⁷.

Constat cu regret că afirmațiile ilustrului jurist sunt actuale și la începutul sec. XXI. Miza implicării în procesul decizional local, care nu produce efecte imediate și sesizabile pentru locuitori, este una nesemnificativă, de aceea se și atestă participarea relativ pasivă a populației la procesul electoral și la cel decizional local.

Neîncrederea locuitorilor în puterea locală este generată, nu în ultimul rând, și de interacțiunea slabă a aleșilor locali cu cei care i-au ales. Aceasta se întâmplă din cauza sistemului electoral local existent, care, ca urmare a alegerii consilierilor locali și raionali pe liste de partid blocate, sunt responsabili mai mult față de conducerea partidului care i-a inclus în lista electorală decât față de populația locală care i-a ales. Alegerile în consiliile locale și raionale pe liste de partid a dus la crearea unor „parteneriate de interese” între elitele politice locale și afaceriștii locali, care sunt atât de bine integrate, încât e foarte dificil să faci diferența între aceste grupuri. În autoritățile decizionale locale, de multe ori, prevalează și sunt promovate interesele partidului și de grup. La nivel local a avut loc, în anii de tranziție, o fuziune între puterea locală, afaceriștii locali și organele deconcentrate ale puterii centrale. Aceste grupări au acaparat patrimoniul local revitalizând relațiile de tip feudal. De facto, în cadrul alegerilor locale are loc inversiunea resurselor dobândite în mod fraudulos de către elitele locale din banii destinați pentru diferite proiecte de dezvoltare locală în putere publică reală.

Schema alegerilor locale pe liste de partid ar putea funcționa în municipii și localitățile urbane mari. Doar la acest nivel s-ar putea contura o luptă concurențială între grupările economice și politice și doar la acest nivel se poate forma o arenă pentru luptele politice.

Din aceste considerente reforma organizării teritoriale a puterii publice trebuie neapărat realizată, concomitent cu reformarea sistemului electoral local, care ar avea ca efect scoaterea de sub incidența forțelor politice a constituirii autorităților publice locale de ambele niveluri. În acest sens, propun să fie menținută procedura de alegere a primarului, dar alegerea consilierilor locali să fie schimbată. Sistemul de alegere a consilierilor pe liste de partid îi face responsabili față de partid și, mai ales, față de liderul local al partidului. Alegerile în consiliul

⁷ Paul Negulescu, *Tratat de drept administrativ român*, București, Tipografia Gutenberg, 1903-1904, p. 136-137.

local ar trebui să fie făcute prin scrutin uninominal, fiecare candidat prezentând propria sa strategie de dezvoltare a colectivității locale. Astfel, fiecare sat din comună, cu respectarea principiului proporționalității, va avea reprezentanții săi în consiliul local. Pentru alegerile în autoritățile decizionale de nivelul doi sistemul mixt ar fi o variantă de compromis.

B. Pauperizarea – factor de influență a participării publice. Unul dintre factorii care limitează implicarea cetățenilor în viața publică locală este pauperizarea. Sărăcia, ca fenomen, influențează diverse aspecte ale vieții sociale.

Conform datelor Băncii Mondiale, în Republica Moldova produsul intern brut (PIB) pe cap de locuitor în 2012 a constituit 3.368 dolari SUA, fiind de 10 ori mai mic comparativ cu media pe țările Uniunii Europene, de 6 ori mai mic decât în Ungaria și de 5 ori mai mic decât în România și Bulgaria. Comparativ cu țările membre ale Comunității Statelor Independente (CSI), Republica Moldova se clasa pe locul 8, fiind înaintea Kirgizstanului și Tadjikistanului și în urma celorlalte state. Astfel, în Republica Moldova PIB-ul pe cap de locuitor era de două ori mai mic decât în Ucraina, de peste patru ori mai mic față de Kazahstan și Belarus și de șase ori mai mic decât în Rusia⁸. După patru ani (în 2016) PIB-ul pe cap de locuitor în Republica Moldova a fost de 1.900,2 dolari SUA, fiind de șapte ori mai mic decât în Ungaria și de cinci ori mai mic decât în România și Bulgaria. Comparativ cu statele postsovietice în Republica Moldova PIB pe cap de locuitor este de șapte ori mai mic decât în Statele Baltice, de două ori mai mic decât în Georgia, de patru ori mai mic decât în Kazahstan, de aproape trei ori mai mic decât în Belarus și de șase ori mai mic decât în Rusia⁹.

Problemele existențiale pentru cetățenii care trăiesc la limita sărăciei prevalează asupra multor alte aspecte ale vieții sociale. Potrivit datelor sondajului „Barometrul Opiniei Publice” realizat în octombrie 2016, jumătate din respondenți (48%) continuă să fie îngrijorați cel mai mult de sărăcie¹⁰. Doar în jumătate de an, la sondajul BOP din aprilie 2017, numărul lor a crescut până la 69%¹¹. Aceste fenomene influențează negativ procesul de implicare a cetățenilor în procesul decizional local. Lipsa unui control cetățenesc asupra activității autorităților publice locale creează condiții prielnice pentru apariția fenomenelor negative ca irosirea nejustificată a banilor publici, nerespectarea interesului general, acte de corupție, fenomenul nepotismului ș.a.

⁸ Raport privind sărăcia în Republica Moldova. 2012, p. 19, în http://www.mec.gov.md/sites/default/files/document/raport_privind_saracia_2012.pdf (accesat la 18.10.2016).

⁹ GDP per capita (current US\$), în <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (accesat la 11.08.2017).

¹⁰ Barometrul Opiniei Publice, octombrie 2016, în http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_10.2016_anexe.pdf (accesat la 26.10.2016).

¹¹ Barometrul Opiniei Publice, aprilie 2017, în <http://ipp.md/old/lib.php?l=ro&idc=156&year=2017> (accesat la 11.08.2017).

Dezvoltarea armonioasă a societății contemporane este imposibilă fără dezvoltarea și perfecționarea permanentă a democrației, iar democrația autentică nu este posibilă fără o dezvoltare social-economică ascendentă. De aceea, consider că afirmarea democrației la nivel local în Republica Moldova depinde, în mare măsură, de promovarea și garantarea drepturilor sociale ale populației. Fără crearea unor condiții decente de dezvoltare socială, mai ales în mediul rural, soarta democrației moldave e incertă. Poporul pauperizat și flămând poate fi foarte ușor manipulat și redirecționat de la cursul anevoios spre democrație. Sărăcia sordidă subminează puterea de orice natură ar fi ea, cauzând mereu instabilități și făcând democrația aproape imposibilă.¹²

C. Efectele depopulării asupra participării publice. O problemă cu care se confruntă Republica Moldova și care își lasă amprenta asupra afirmării democrației locale și implicit asupra participării publice este depopularea. Potrivit statisticilor BBC, populația Republicii Moldove scade cu 106 oameni în fiecare zi, fiind țara cu cea mai mare rată de scădere a populației din lume¹³. Într-un sondaj online realizat de site-ul *jurnal.md*, din cele 12.474 persoane respondente la data de 21 octombrie 2016, doar 19,26% își vedeau viitorul în Republica Moldova, iar 65,05% – nu. Erau decizi să plece în viitorul apropiat – 13,68%, iar 2,01 % dintre respondenți erau deja plecați¹⁴.

Conform datelor Recensământului din 2014 în Republica Moldova erau 1.236.575 locuințe (inclusiv cele situate în întovărășirile pomi-legumicole), din care 61% sunt amplasate în mediul rural, iar 39% în mediul urban. Din totalul de locuințe, 82,6% sunt ocupate, iar 17,4% sunt neocupate. Gradul de ocupare a locuințelor diferă sub aspect teritorial, astfel încât în 17 raioane ponderea locuințelor ocupate este mai mică decât media pe țară¹⁵. În profil teritorial cea mai mare pondere a locuințelor neocupate s-a înregistrat în regiunea de dezvoltare Nord, îndeosebi în raioanele Dondușeni și Soroca, unde ponderea locuințelor neocupate este de peste 25%. Cea mai mică rată a locuințelor neocupate a fost înregistrată în raioanele Telenești și Strășeni din regiunea de dezvoltare Centru și în raioanele Cahul, Căușeni și Leova din regiunea de dezvoltare Sud, unde aceasta este sub 14%¹⁶.

¹² Diana Benceci, *Puterea politică și ordinea socială: manifestare și interdependențe (cazul Republicii Moldova)*, în: „Moldoscopie”, Partea XXI, 2003, p. 102.

¹³ R. Moldova, *statul cu cea mai mare rată de scădere a populației*, în <http://ziarulnational.md/alarman-bbc-r-moldova-statul-cu-cea-mai-mare-rata-de-scadere-a-populatiei-patru-cetateni-parasesc-tara-in-fiecare-ora/> (accesat la 02.06.16).

¹⁴ <http://jurnal.md/ro/polls/> (accesat la 21.10.2016).

¹⁵ Recensământul Populației și al Locuințelor 2014: Caracteristici ale locuințelor în aspect teritorial, în <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5611&parent=0> (accesat la 12.07.2017).

¹⁶ Notă informativă privind rezultatele Recensământului Populației și al Locuințelor 2014, în http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/Recensamint_pop_2014/Nota_informativa_Preliminare_Recensamint_2014.pdf (accesat la 18.09.2017).

Depopularea a luat amploare mai ales în mediul rural. Fiecare al cincilea cetățean al Republicii Moldova lucrează în străinătate și fiecare al patrulea migrant provine din mediul rural. Drept consecință, în Republica Moldova există câteva zeci de sate cu o populație sub 40 de locuitori¹⁷, iar la recensământul populației din 2014 în opt localități din șapte raioane nu a fost înregistrată nicio persoană¹⁸.

Impactul depopulării rurale s-a reflectat și în alegerile locale din 2015. De exemplu, în comuna Otac din raionul Rezina primarul a fost ales cu voturile a 174 de locuitori, din cele 329 de voturi valabil exprimate. În comuna Cogâlniceni din același raion, pentru a câștiga alegerile au fost suficiente 167 de voturi (din 320). În Marianca de Jos, raionul Ștefan Vodă, câștigătorul a acumulat 151 de voturi (din 299), în comuna Alava din același raion, funcția de primar a fost obținută cu 132 de voturi (din 251). În comuna Iujnoe, raionul Cahul, primarul a fost ales cu 182 de voturi (din 327), iar în Lopățica, același raion, cu 148 de voturi (din 288). Și în comuna Salcia din Taraclia, primarul a fost ales din primul tur cu doar 81 de voturi (din 151 voturi)¹⁹.

O consecință a depopulării este dezurbanizarea și ruralizarea localităților urbane. Potrivit unor estimări, până în anul 2025, aproximativ două treimi din populația lumii va trăi în zone urbane²⁰. În condițiile în care în lume și mai ales în statele Uniunii Europene are loc un amplu proces de urbanizare²¹, în Republica Moldova procesul este exact invers – se atestă un proces de dezurbanizare și ruralizare a localităților urbane. Ponderea populației urbane s-a redus de la jumătate în 1989, la aproape 40% în anul 2004. În perioada 1992-2007, populația

¹⁷ Vezi <http://localitati.casata.md/index.php?l=ro&action=viewtopdownpoplocalitati>

¹⁸ Aceste localități sunt: s.Pelinia (Stație de Cale Ferată, rn.Drochia), s. Cuconești Vechi (rn. Edineț), s. Chetrișul Nou (rn. Fălești), s. Frumușica Nouă și Țira (Stație de Cale Ferată) din rn. Florești, s. Stălinești (rn. Ocnița), s. Dărcăuții Noi (rn. Soroca), s. Dudulești (U.T.A. Găgăuzia), în http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/Recensamint_pop_2014/Nota_informativa_Preliminare_Recensamint_2014.pdf (accesat la 18.09.2017).

¹⁹ Alegerile locale generale din 14 iunie 2015 din Republica Moldova, în http://www.voteaza.md/r/rez_t1_2015/; *Oamenii pleacă primăriile rămân*, <http://sic.md/oamenii-pleaca-primariile-ramin/> (accesat la 01.07.2017).

²⁰ Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, „Sporirea autonomiei autorităților locale din țările partenere în vederea consolidării guvernantei și a îmbunătățirii rezultatelor în materie de dezvoltare” (15.5.2013), în <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0280&from=RO> (accesat la 03.10.2016).

²¹ De exemplu, în anul 2012 media populației rurale din noile state membre ale Uniunii Europene a fost de 35%, iar cea din țările UE-15 a constituit 21%. A se vedea: Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020 (Aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 409 din 4 iunie 2014), în „Monitorul Oficial”, nr.152/451 din 10.06.2014).

orașelor Orhei și Soroca s-a redus cu o treime, cea a orașelor Ungheni și Cahul – cu un sfert, iar populația orașului Bălți – cu 20%²².

La 1 ianuarie 2017 mai mult de jumătate din populația țării o constituiau locuitorii mediului rural – 2.034.100 persoane sau 57,3%. În mediul urban locuiau 1.516.800 persoane sau 42,7%.²³ Iar după rezultatele recensământului din 2014, în Republica Moldova ponderea populației urbane era de 38,2%, față de 38,6%, în 2004²⁴.

Preponderența populației în localitățile rurale s-a înregistrat în raioanele Cantemir, Criuleni, Telenеști cu o pondere de populație rurală de peste 90%. La nivel de regiune de dezvoltare gradul de urbanizare este mai accentuat în municipiul Chișinău și UTA Găgăuzia, însă la nivel de raion/municipiu sunt municipiile Chișinău și Bălți²⁵.

Având în vedere că agricultura contemporană nu are nevoie de multă forță de muncă, și tendințele globale sunt de reducere a numărului de lucrători din sectorul agricol (ocuparea forței de muncă în Europa și America de Nord nu este mai mare de 4%), Republica Moldova ar trebui să se adapteze la aceste tendințe. În special, prin apropierea centrelor economice ocupaționale de locul actual de reședință al locuitorilor satelor, ne putem aștepta la frânarea degradării mediului rural sau chiar la renașterea lui. Această abordare face posibilă rezolvarea mai multor probleme: a) dezvoltarea orașelor și orașelelor, care acum sunt în declin, asigurarea vitalității lor; b) dezvoltarea rețelelor ingineresti și a infrastructurii rurale din cadrul comunității; c) îmbunătățirea managementului financiar, în special privind optimizarea impozitului pe venitul persoanelor fizice; d) îmbunătățirea serviciilor sociale, în special în zonele rurale; e) posibilitatea soluționării complexe a problemelor vitale ale colectivității; f) soluționarea problemelor delimitării hotarelor orașelor de zonele limitrofe vor îmbunătăți coerența planului general al planurilor de dezvoltare ale orașului, ale zonelor extra-urbane²⁶.

Este important de menționat că fenomenul dezurbanizării a avut loc în paralel cu ridicarea la statutul de oraș a fostelor „așezări de tip orășenesc” din perioada sovietică, proces care a avut loc în ultimul sfert de veac. Astfel, dacă în

²² Republica Moldova – cea mai rurală țară din Europa, în <http://www.interlic.md/2007-06-27/1493-1493.html> (accesat la 12.03.2017).

²³ Numărul preliminar al populației stabile în Republica Moldova la 1 ianuarie 2017, în <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5523> (accesat la 18.09.2017).

²⁴ Notă informativă privind rezultatele Recensământului Populației și al Locuințelor 2014, în http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/Recensamint_pop_2014/Nota_informativa_Preliminare_Recensamint_2014.pdf (accesat la 18.09.2017).

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Валентин Я., Малиновський Територіальна організація влади України: концептуальні засади трансформації: монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010, с. 347.

anul 1988, în RSSM erau 21 de orașe și 49 de „așezări de tip orășenesc”²⁷, în 2015 erau 61 de orașe²⁸. Mai menționez și faptul că media populației din centrele raionale ale Republica Moldova în anul 2015 era de 14.700 locuitori.

În luna august 2016, potrivit datelor Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, peste hotarele Republica Moldova erau plecați, oficial, 805.509 cetățeni, în 45 de țări (în această listă nu au fost incluse persoanele cu dublă cetățenie care au migrat în baza documentelor acelor state)²⁹.

Un studiu sociologic realizat în vara anului 2015 a stabilit că 62% din intervievați nu intenționează să plece peste hotare în următorii doi ani, iar 33% se gândesc la o eventuală plecare. În categoria celor ce nu vor pleca o pondere mai mare o au persoanele cu vârsta trecută de 50 de ani și persoanele ce au un venit lunar ce nu depășește suma de 2.000 de lei. Este alarmant faptul că în grupul celor ce au de gând să plece predomină persoanele ce au un salariu de peste 5.000 de lei lunar³⁰.

Decalajele dintre nivelul de dezvoltare al economiei țărilor din regiune și economia Republica Moldova, va influența în continuare creșterea exodul forței de muncă peste hotarele țării. Republica Moldova are nevoie de o creștere economică calitativă, însoțită de creșterea investițiilor, dezvoltarea industriilor exportatoare, crearea locurilor de muncă și creșterea productivității muncii³¹.

D. Consecințele fenomenului îmbătrânirii populației. Ritmul de creștere al persoanelor în vârstă se accelerează, ponderea acestora, la nivel global, constituind 12,3% în anul 2015 (comparativ cu 9,2% în anul 1990). Procesul respectiv este caracteristic și pentru Republica Moldova, unde la începutul anului 2016 locuiau 592.600 persoane în vârstă de 60 ani și peste, ceea ce constituie 16,7% din numărul total al populației stabile. Circa 60% din numărul total al vârstnicilor sunt femei și 58% locuiesc în mediul rural. În categoria dată fiecare a treia persoană este în vârstă cuprinsă între 60-64 ani, iar 13,3% sunt persoanele care au depășit vârsta de 80 ani³².

Principala sursă de venit a gospodăriilor cu vârstnici sunt prestațiile sociale, care constituie 47,6% din veniturile lunare ale gospodăriei. Totodată, plățile salariale constituie în medie 24,7% din veniturile acestei categorii de gospodării,

²⁷ RSS Moldovenească. *Orânduire administrativ-teritorială la data de 1 aprilie 1988*, Chișinău, Ed. Cartea Moldovenească, 1988, p. 5.

²⁸ Anuarul statistic al Republicii Moldova 2015, Chișinău, BNS, 2015, p. 13.

²⁹ *Câți cetățeni ai R. Moldova se află peste hotare*, în <http://www.ziarulnational.md/oficial-cati-cetateni-ai-r-moldova-se-afla-peste-hotare-raspunsul-maiei/> (accesat la 12.02.2017).

³⁰ *Câți dintre moldoveni au de gând să emigreze din țară*, în <http://infomoldova.net/studiu-citi-dintre-moldoveni-au-de-gind-sa-emigreze-din-tara/> (accesat la 20.09.2017).

³¹ Raport privind sărăcia în Republica Moldova. 2012, p. 19, în http://www.mec.gov.md/sites/default/files/document/raport_privind_saracia_2012.pdf (accesat la 20.09.2017).

³² *Vârstnicii în Republica Moldova în anul 2015*, în <http://www.statistica.md/print.php?l=ro&idc=168&id=5358> (accesat la 01.10.2016).

iar activitatea individual agricolă – 10,1%. Transferurile din afara țării contribuie la formarea veniturilor gospodăriilor cu vârstnici în proporție de 10,3%³³.

Nivelul de trai al pensionarilor rămâne sub nivelul mediu de trai al populației. Minimul de existență pentru pensionari diferă în funcție de mediul de reședință. Astfel, pentru pensionarii din orașele mari acesta este de 1.612,8 lei, comparativ cu 1.368,8 lei pentru cei din sate și 1.442,6 lei pentru cei din alte orașe³⁴. Cuantumul pensiei pentru limită de vârstă nu permite satisfacerea necesităților minime ale persoanei vârstnice, constituind doar 83% din minimumul de existență a pensionarului (1.343,7 lei). Într-o situație mai dificilă sunt persoanele care primesc pensii minime pentru limită de vârstă: lucrători din agricultură (710,7 lei, sau 52,9% din mărimea minimumului de existență) și alți beneficiari (798,3 lei, sau 59,4% din mărimea minimumului de existență)³⁵.

Conform cercetării globale a calității vieții persoanelor vârstnice pentru anul 2015 (Global Age Watch Index), indicatorii principali (asigurarea materială, starea de sănătate, educația și ocuparea, condițiile de viață) plasează Republica Moldova pe unul din ultimele locuri în ratingul țărilor europene (77), fiind în urma Belorusiei și Rusiei (64 și 65), Ucrainei (73) și României (41)³⁶.

În condițiile în care Republica Moldova se confruntă cu problemele demografice sus-menționate este evident faptul că organizarea teritorială actuală a puterii publice este una depășită de timp și nu corespunde noilor realități politice sociale și demografice. Colectivitățile locale de ambele niveluri, cu un număr relativ mic de locuitori și în continuă descreștere, afectate de fenomenul migrației și de cel al îmbătrânirii populației, se vor pomeni în imposibilitatea de a genera venituri necesare pentru asigurarea necesităților vitale ale populației și nu vor putea suporta cheltuielile privind funcționarea eficientă a autorităților locale. Îmbătrânirea populației are ca efect majorarea ponderii locuitorilor cu potențial redus de participare la viața publică. Dificultățile financiare, nivelul scăzut al educației, starea de sănătate precară, posibilitățile reduse în localitățile țării (în special în mediul rural) prin lipsa centrelor comunitare sunt principalele bariere în dezvoltarea voluntariatului și a participării politice printre vârstnici³⁷. Aceste efecte negative ale evoluțiilor demografice pot fi soluționate și prin consolidarea colectivităților locale care va avea drept efect diminuarea cheltuielilor pentru întreținerea aparatului autorităților locale și raionale, iar sumele respective vor fi alocate pentru soluționarea altor probleme vitale.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Anatolii Rojco, Olga Gagauz, *Calitatea vieții persoanelor vârstnice*, în http://ccd.ucoz.com/_ld/0/29_barometru_nr_2_.pdf (accesat la 01.10.2016).

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Mariana Buciuceanu-Vrabie, *Indicele de îmbătrânire activă în Republica Moldova (martie-aprilie, 2016)*. http://ccd.ucoz.com/_ld/0/43_Policy_Paper_II.pdf (accesat la 01.10.2016).

Tendențele și fenomenele demografice care au loc în Republica Moldova necesită o abordare principial nouă a organizării teritoriale a puterii publice. În condițiile nou create populația colectivităților locale, care este în permanentă scădere, nu dispune de suficiente mijloace pentru a finanța activitatea autorităților publice locale, iar ultimele, neavând suficiente mijloace datorită bazei impozabile restrânse nu pot oferi servicii publice de calitate.

Bibliografie:

- *** *Alegerile locale generale din 14 iunie 2015 din Republica Moldova.* http://www.voteaza.md/r/rez_t1_2015/; Oamenii pleacă primăriile rămân. <http://sic.md/oamenii-pleaca-primariile-ramin/> (accesat la 01.07.2017).
- *** *Anuarul statistic al Republicii Moldova 2015*, Chișinău, BNS, 2015.
- *** *Barometrul Opiniei Publice, aprilie 2016.* http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2016_prima_parte_finale-r.pdf (accesat la 21.10.2016).
- *** *Barometrul Opiniei Publice, aprilie 2017.* <http://ipp.md/old/lib.php?l=ro&idc=156&year=2017> (accesat la 11.08.2017).
- *** *Barometrul Opiniei Publice, octombrie 2016.* http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_10.2016.pdf (accesat la 21.10.2016).
- *** *Câți cetățeni ai R. Moldova se află peste hotare.* <http://www.ziarulnational.md/oficial-cati-cetateni-ai-r-moldova-se-afla-peste-hotare-raspunsul-maiei/> (accesat la 12.02.2017).
- *** *Câți dintre moldoveni au de gând să emigreze din țară.* <http://infomoldova.net/studiu-citi-dintre-moldoveni-au-de-gind-sa-emigreze-din-tara/> (accesat la 20.09.2017).
- *** *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „Sporirea autonomiei autorităților locale din țările partenere în vederea consolidării guvernancei și a îmbunătățirii rezultatelor în materie de dezvoltare” (15.5.2013).* <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0280&from=RO> (accesat la 03.10.2016).
- *** *Legea privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006.* Publicată în: Monitorul Oficial, nr. 32-35/116 din 09.03.2007.
- *** *Notă informativă privind rezultatele Recensământului Populației și al Locuințelor 2014.* http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/Recensamint_pop_2014/Nota_informativa_Preliminare_Recensamint_2014.pdf (accesat la 18.09.2017).
- *** *Notă informativă privind rezultatele Recensământului Populației și al Locuințelor 2014.* http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/Recensamint_pop_2014/Nota_informativa_Preliminare_Recensamint_2014.pdf (accesat la 18.09.2017).
- *** *Numărul preliminar al populației stabile în Republica Moldova la 1 ianuarie 2017.* <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5523> (accesat la 18.09.2017).
- *** *R. Moldova, statul cu cea mai mare rată de scădere a populației.* <http://ziarulnational.md/alarmant-bbc-r-moldova-statul-cu-cea-mai-mare-rata-de-scadere-a-populatiei-patru-cetateni-parasesc-tara-in-fiecare-ora/> (accesat la 02.06.16).

- *** *Raport privind sărăcia în Republica Moldova – 2012.* http://www.mec.gov.md/sites/default/files/document/raport_privind_saracia_2012.pdf (accesat la 18.10.2016).
- *** *Raport privind sărăcia în Republica Moldova. 2012.* http://www.mec.gov.md/sites/default/files/document/raport_privind_saracia_2012.pdf (accesat la 20.09.2017).
- *** *Recensământul Populației și al Locuințelor 2014: Caracteristici ale locuințelor în aspect teritorial.* <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5611&parent=0> (accesat la 12.07.2017).
- *** *Republica Moldova – cea mai rurală țară din Europa.* <http://www.interlic.md/2007-06-27/1493-1493.html> (accesat la 12.03.2017).
- *** *RSS Moldovenească. Orânduire administrativ-teritorială la data de 1 aprilie 1988, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1988.*
- *** *Vârșnicii în Republica Moldova în anul 2015.* <http://www.statistica.md/print.php?l=ro&idc=168&id=5358> (accesat la 01.10.2016).
- Benceci, Diana, *Puterea politică și ordinea socială: manifestare și interdependențe (cazul Republicii Moldova)*, în *Moldoscopie*, Partea XXI, 2003.
- Buciuceanu-Vrabie, Mariana, *Indicele de îmbătrânire activă în Republica Moldova (martie-aprilie, 2016).* http://ccd.ucoz.com/_ld/0/43_Policy_Paper_II.pdf (accesat la 01.10.2016).
- Negulescu, Paul, *Tratat de drept administrativ român*, București, Tipografia Gutenberg, 1903-1904.
- Pistrinciuc, Vadim *Relații și conflicte în comunitate*, în „Dezvoltarea comunitară: istorii de succes”. Chișinău, Contact, 2005.
- Rojco, Anatolii; Gagauz, Olga, *Calitatea vieții persoanelor vârstnice.* http://ccd.ucoz.com/_ld/0/29_barometru_nr_2_.pdf (accesat la 01.10.2016).
- Малиновський, Валентин Я., *Територіальна організація влади України: концептуальні засади трансформації: монографія*, Луцьк, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010.